

СЛОВНИЧОК ЗАПОЗИЧЕНЬ З ІНДІЙСЬКИХ МОВ (16.02.2021)

Це робочий файл; він складений зі списку невідмінюваних індійських запозичень, до якого потрохи додаються інші (відмінювані) слова. Пропонуємо надсилати індійські слова, які вам доводилося використовувати або зустрічати в українських текстах. Якщо не вказано, з якої саме мови запозичене слово, слід розуміти що воно санскритське.

Загальні зауваження

При написанні слів використовувалися рекомендації статті «Практична транскрипція санскритських власних назв та термінів в українській мові», опублікованої в першому номері журналу «Східний світ» за 2018 рік <http://indology.ho.ua/books/transcription.pdf>. Вже після публікації сталася визначна подія: у 2019 році був затверджений новий «Український правопис». У передмові до нього, зокрема, сказано: «Кожна мова засвоює іншомовні елементи, і вони здебільшого відрізняються від питомих елементів за своїми системними ознаками. В історії правопису написання слів іншомовного походження було й залишається предметом гострих дискусій... Реагуючи на виклики мовної практики, сучасна редакція правопису розширила межі використання орфографічних варіантів... варіативність — це органічна частина правописного кодексу, і тією чи іншою мірою вона притаманна кожній мові на різних етапах її історичного розвитку. Відповідь на те, який з варіантів залишиться в минулому, зможе дати лише майбутнє».

У пропонованому словничку варіанти подані в кількох випадках.

1. Стаття рекомендує завжди передавати санскритське ङ (g) українською літерою *г*. У словах, запозичених із санскриту, важливо відрізнити *h* та *gh* від *g* — щоб не сплутати, наприклад, слово *gata* (gata «той, хто пішов», «померлий») зі словом *ghata* (ghata «гличик» або hata «вдарений», «вбитий»).

У новому «Правописі» сказано:

«§ 122. Звуки [g], [h] 1. Звук [g] та близькі до нього звуки, що позначаються на письмі буквою **g**, звичайно передаємо буквою **г**: *авангáрд, агітація... Гвіне́я, Гольфстрі́м...*
2. Буквою **г** передаємо звук [g] у давнозапозичених загальних назвах, таких як *та́нок, татуно́к, твалт, гра́ти, гру́нт* і под. (див. § 6) (див. § 5-8) та в похідних від них: *та́нковий, гратча́стий, гру́нто́вний* і т. ін.
3. У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — буквою **г** (*Вергі́лій, Гарсі́я, Гегель, Ге́орг, Гете, Грегута́р, Гу́лліве́р*) і шляхом імітації іншомовного [g] — буквою **г** (*Вергі́лій, Гарсі́я, Гегель, Ге́орг, Гете, Грегута́р, Гу́лліве́р* і т. ін.)».

Хоча нічого не сказано про вживання *г* у нових запозиченнях, однак у § 54.7 читаємо: «Назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (*тві́тер, гу́гл*)». Тут слово *гу́гл* написано через *г*, тому, за аналогією, все ж рекомендуємо вживати в санскритських запозиченнях літеру *г*. Інакше, наприклад, у слові *гармагагана* (घर्मगाहन **gharma-gāhana** «гаряча ванна») літерами *г* будуть передані *три різні* санскритські літери (घ् ग् ह्)!

Занадто...

Водночас є такі давно запозичені слова, як *йог*, які вже тривалий час вимовляються і пишуться з *г*. Проте вибір між *г* і *г* створює додаткові ускладнення, тому видається, що варто віддавати перевагу *г*: *йог*.

2. Стаття рекомендує писати літеру **и** для передачі санскритських ङ (*ри*) та ङि (*ши*), а в решті випадків писати **і**. Але, згідно з «Правописом» (§ 129. III), «**и** пишемо: 1. У загальних назвах після приголосних **д, т, з (дз), с, ц, ж (дж), ч, ш, р** перед наступним приголосним (крім **й**): *дизель, динамо, диплом, директор, методика; інститут, математика, стимул, тип; позиція, фізичний; таксист, родзинка, силюет, система; цистерна, цифра; режим, джигит, джинси, джип; чичероне; ширма, шифр; бригада, риф, фабрика*». А також «4. У географічних назвах після **р** перед приголосним (крім **[j]**): *Британія, Крит, Мавританія, Магриб, Мадрид, Рив'єра, Ріга* та ін. та в похідних від них: *британський, мавританський, ризький* та ін».

Імовірно, саме через ці правила диктори Українського радіо вже кілька разів вимовляли, наприклад, відому географічну назву як *Шри-Ланка*, хоча в словниках стоїть *Шрі-Ланка*, що відповідає індійській вимові: श्रीलङ्का <https://www.boltidictionary.com/en/word/73543> .

Не бачимо сенсу в навмисному спотворенні звучання запозичуваного слова. До того ж «правило дев'ятки» не розповсюджується на власні імена, через що можливе таке суперечливе написання, як у реченні: «Адиті — це сини Адіті». На практиці для новітніх запозичень «правило дев'ятки» нерідко порушується (навіть поважними енциклопедіями), і ми теж схильні його порушувати.

Водночас давно запозичені слова дійсно можуть поступово адаптуватися до української фонетики. Наприклад, українською вже тривалий час пишуть *сікх* (а не *сікх*). Практика зміни написання запозиченого слова після його «натуралізації» має місце в різних мовах. Але виникає проблема: як визначити, натуралізувалося вже слово чи ні? Це суб'єктивне відчуття. Тому в словничку іноді подані два варіанти, наприклад: *джіва/джива* — подібно як новий Правопис дозволяє писати, наприклад, *ефір* і *етер*.

3. Як впливає з праць дослідників фонетики санскриту, у цій мові був чіткий поділ на твердий звук [ш] (श् [ʃ] — глухий ретрофлексний фрикатив (наприклад: *kṣatra* *кшатра*) та м'який [ш'] (श् [ɕ] — глухий ясенно-твердопіднебінний (або альвеоло-палатальний) фрикатив (наприклад: *śakti* *шакті*, *śīla* *шіла*). Звук [ɕ] є найм'якшим у ряду фрикативів [ɕ] – [ʃ] – [ʃ], тому український санскритолог Павло Ріттер мав рацію, коли писав в енциклопедії *Шянкара* (а не *Шанкара*), *Шякті* (а не *Шакті*). Натомість у мові гінді ś (श्) — це [ʃ], тобто глухий заясенний (або палато-альвеолярний) фрикатив. Цей звук не такий твердий, як *ш* [ʃ], і не такий м'який, як *шь* [ɕ]. Що стосується звука ś [ʃ], то в мові гінді він зустрічається лише в запозиченнях із санскриту, та й там замінюється звуком ś [ʃ]. Дуже мало хто із сучасних індійців розрізняє ці фонемі, висловлюються навіть пропозиції зовсім вилучити літеру श् (разом з літерою ऋ ङ).

Таким чином, у санскриті й гінді літерою ś (श्) позначаються різні звуки. Санскритські śa, śe, śi, śu бажано передавати як *шя, шє, ші, шю* (а не *ша, ше, ши, шу*) з кількох причин. По-перше, так правильно передається санскритський м'який [ш'] / [ɕ]. По-друге, розрізнення «ша» (ś) і «шя» (ś) має також смислорозрізнювальну функцію, наприклад: *тоша* (toṣa «вдоволення») і *тошя* (tośa «проціджування»), *марша* (maṣa «терпіння») і *маршя* (maśa «порада»). По-третє, завдяки такому написанню будуть продовжені традиції української санскритології, закладені П. Ріттером.

Носії мови гінді зазвичай не знайомі з м'яким звуком [ш']; показовим є приблизний опис санскритського звука ś, наведений С. Радгакришнаном — «like the soft s of Russians» (The Principal Upaniṣads edited with Introduction, Text, Translation and Notes by S. Radhakrishnan. London, 1968. P. 13). Тому в сучасних індійських школах санскриту розповсюджена

вимова ś (श्) як у мові гінді: [ʃ] (тобто звук не м'який). Однак для українського мовця пом'якшений [ш'] є звичний і природним, що дозволяє передавати санскритські śa, śe, śi, śu як *шя, шє, ши, шю*. Проте постає питання, як передавати звук ś (श्) у словах, які прийшли до нас з мови гінді: *ша* чи *шя*? Перевагою другого варіанта транскрипції (*шя*) була б уніфікація передачі ś у словах, запозичених із санскриту й гінді. Однак у наявних українських енциклопедіях і словниках śa подано так само, як в російських — *ша*. Саме до такого написання звикли фахівці, які вивчали мову гінді в російських вишах, а також ті, хто вчився в таких фахівців. Тому найвірогідніше, що на практиці в українській транскрипції слів мови гінді збережеться перший варіант. Його недолік полягає в тому, що слова, які алфавітом деванагарі в санскриті й гінді пишуться однаково, українською будуть писатися по-різному (наприклад: शक्ति śakti — *шякті* й *шакті*) — у залежності від того, з якої мови вони запозичені.

4. Слова, запозичені із сучасних мов Індії, можуть вимовлятися інакше, ніж санскритські слова, від яких вони походять. Наприклад, у мові гінді майже ніколи не вимовляється кінцевий звук *a*, літера ँ (v) може читатися як *o* й т. д. (Про відмінності практичної української транскрипції власних назв та термінів мови гінді від транскрипції санскриту див статтю «Практична українська транскрипція власних назв та термінів мови гінді: відмінності від транскрипції санскриту» (Східний світ, 2020, № 2).

http://indology.ho.ua/books/hindi_transcription.pdf

* * *

агамкара (अहंकार ahaṁkāra) — его, забуття душею своєї духовної природи

агні/агні (अग्नि agni) невідм. ч. рід; вогонь, бог вогню

адгарма (अधर्म adharma) протилежність дгармі: беззаконня, безвір'я

адітьї (आदित्य āditya) 12 божеств, синів Адіті й Каш'япи

амрита (आमृत amṛta) — напій безсмертя, здобутий богами при збиванні молочного океану. У переносному значенні — нектар.

Ананта (अनन्त ananta) безмежність; безмежний; головний з *натів* (надлюдських змієподібних істот), символ нескінченності.

араньяки (आरण्यक āraṇyaka) «лісові [книги]», що входять до ведійського канону; предметом їхнього розгляду є переважно міркування про сутність обрядів

артха (अर्थ artha) користь, зиск; разом з *дгармою* і *камою* становить трійку мирських цілей життя (trivarga) людини

асури (असुर asura) «не божественні», демонські істоти, противники богів

атман (आत्मन् ātman) душа або Вищий Дух

ачінтья (अचिन्त्य acintya) незбагненний

ашваттха (अश्वत्थ aśvattha) індійська священна смоківниця (Ficus Religiosa Linn), яка в текстах індуїзму часто виступає символом Усесвіту

Ашвіни (अश्विन् aśvin) брати-близнюки, божества ранкових і вечірніх сутінок

бабаджі (बाबा जि bābā ji) *гінді*, невідм. ч. рід; дідусь, аскет

Бхагаван (bhagavān, називний відмінок від भगवत् bhagavat) — Господь.

(*Міра*) *Баї* (मीरा बाई mīrā bāī) *гінді*, невідм. ж. рід, власне ім'я

Бангладеш/Бангладеш (बांग्लादेश bāṅlādeś) *бенгалі*, невідм. ж. рід; назва країни

бгакт (भक्त bhakta) шанувальник; прибічник бгакті-йоги.

бгакті (भक्ति bhakti) невідм. с. рід; відданість, вірність

бгакті-йога (भक्तियोग bhakti-yoga) шанування Бога та служіння Йому з любов'ю і відданістю.

Браhma (brahmā, наз. відмінок від ब्रह्मन् brahman чол. роду) бог-творець з індуїстської Трійці *Браhma-Вишну-Шива*.

брагман 1. (ब्रह्मन् brahman) 1) с. рід; Абсолют 2) ч. рід; один з чотирьох жерців на церемонії вогняної офіри 2. в однині, рідко; див. *брагмани 1)*

брагмани 1) (ब्राह्मण brāhmaṇa) представники вищої *варни* (верстви суспільства), жерці й знавці Вед. 2) назва трактатів, які як додаток до чотирьох Вед описують різні ритуали й церемонії офіри.

брагмачарі (ब्रह्मचारिन् brahmacārin) невідм. ч. рід; неодружений учень, що дотримується *брагмачар'ї*, виконує накази духовного вчителя і служить йому

брагмачар 'я (ब्रह्मचर्य brahmacarya) цнотливість, цілібат; послушенство, спосіб життя цнотливого учня

Бригаспати (बृहस्पति bṛhaspati) невідм. ч. рід; жрець і наставник богів

буддгі (बुद्धि buddhi) невідм. с. рід; інтелект

вайшнавiзм (वैष्णव धर्म vaiṣṇava dharma) поклоніння богу Вішну

вайшья/вайш 'я (वैश्य vaiśya) ч. рід (множ. *вайшьї/вайш* 'ї, *вайшьїв/вайш* 'їв); хлібороби, скотарі, торговці; представники третьої *варни*.

ваю (वायु vāyu) невідм. ч. рід; вітер, бог вітру

варни (वर्ण varṇa) чотири головні верстви давньоіндійського суспільства: *брагмани*, *кшатрії*, *вайшьї/вайш* 'ї, *шюдри/шюдри*

веданта (वेदान्त vedānta) «завершення Вед»; викладене в упанішадах, «Веданта-сутрах» і «Бгагавадгіті» філософське вчення, що досліджує співвідношення трансцендентного й мирського, Абсолюту й людини, а також наполягає на необхідності звільнення душі від поневолення матерією і описує шлях досягнення цієї мети.

Веди (वेदा veda) найдавніші пам'ятки індійської літератури; у вузькому сенсі Ведами називаються чотири збірки (saṃhitā): «Ригведа», «Самаведа», «Яджурведа» й «Атхарваведа»

вібгүті (विभूति vibhūti) невідм. с. рід; священний попiл (атрибут культу Шіви)

Вівасван (vivasvān, наз. відмінок від основи विवस्वत् vivasvat) одне з імен бога Сонця

Вішну (विष्णु viṣṇu) невідм. ч. рід; ім'я головного бога вішнуїтів; разом з Брагмою і Шівою утворює *Трімурті* (Божественну Трійцю індуїзму); відповідальний за збереження світу

вішнуїзм див. *вайшнавiзм*

В'яса (व्यास vyāsa) роздільник, редактор; легендарний автор «Магабгарати» й *пуран*, якому також приписується поділ єдиної Веди на чотири збірки (*самгіти*).

«*В'яса-бгаиш* 'я» (व्यासभाष्य vyāsa-bhāṣya) класичний коментар до «Йога-сутр» Патанджалі; датується приблизно IV ст. н. е.

Гануман (हनुमन् hanuman) радник ватажка мавп Сугриви, видатний бгакт Рами, одного з головних втілень Вішну

гаудія-вайшнавiзм релiгiйна течiя, започаткована бенгальським (gaudīya «бенгальський») релiгiйним реформатором Кришна-Чайтаньєю (1486–1534), якого послiдовники вважають втіленням Кришни

гі (घी ghī) *гiндi*, невідм. с. рiд; топлене масло (санскр. *gṛīta घृत ghr̥ta*)

гандгарви (गान्धर्व गान्धारवा gandharva) небесні музиканти, співаки й танцюристи

Гаруда (गरुड garuḍa) орел, на якому літає Вішну

гаятрі (गायत्री gāyatrī) невідм. ж. рiд; віршовий розмір з 24 складів

(мантра) *Гаятрі* (गायत्री मन्त्र gāyatrī mantra) невідм. ж. рiд; назва священного вірша, написаного розміром *гаятрі*

Гiндутва (हिन्दुत्व hindutva) *гiндi*; «iндуськiсть», назва течiї iндуїстського нацiоналiзму

Гуни (गुण guṇa) «якості», «нитки»; у санкх'ї гунами називаються три аспекти матерiальної природи, через посередництво яких відбувається її вияв і функцiонування (див. *самтвa*, *раджас*, *тамас*)

гуру/гуру (गुरु guru) невідм. ч. рiд; учитель

Джiва (जीव jīva) ч. рiд; власне iм'я

джiва/джива (जीव jīva) ж. рiд; жива iстота; душа

джiванмуктi (जीवन्मुक्ति jīvanmukti) вивільнення душі з лабетiв матерiї ще за життя в матерiальному тiлi

джняна-йога (ज्ञानयोग jñānayoga) йога знання

джнянендрiї (ज्ञानेन्द्रिय jñānendriya) «пiзнавальнi iндриї», чуття: зiр, слух, тактильне чуття, нюх і смак

Индра (इन्द्र indra) очiльний богiв, бог-громовержець

iндриї (इन्द्रिय indriya) ж. рiд; п'ять зовнiшнiх чуттiв (зiр, слух, тактильне чуття, нюх і смак) і п'ять знарядь дiї (руки, ноги, органи мови, видiлення і розмноження); як одинадцята (внутрiшня) iндрия нерiдко фiгурує розум (*manas*)

iндуїзм (Hinduism, вiд перського hindu) сукупнiсть релiгiйних традицiй і фiлософських шкiл, що виникли на Iндiйському субконтинентi й мають спiльнi риси

індуїст, ж. індуїстка (Hinduist) послідовник індуїзму (особливо той, який не є індійцем)

індус, ж. індуска (हिन्दू hindū) *gīndī*, послідовник індуїзму

Ішвара (ईश्वर īśvara) володар, Бог

йог/йоґ (योगिन् yogin) ч. рід; прибічник йоги

йоґа/йоґа (योग yoga) ж. рід; стан єднання з вищим Я; практика, що веде до такого єднання

Калпаврікша (कल्पवृक्ष kalpavṛkṣa) ж. рід; міф. дерево, яке виконує бажання тих, хто біля нього

кама (काम kāma) бажання, пристрасть, хіть, а також ім'я божества, яке їх уособлює

Камадгену (कामधेनु kāmadhenu), невідм. ж. рід; казкова корова

Камадуґ (कामदुह kāmāduh), невідм. ж. рід; дійна корова; казкова корова

Кандарпа (कन्दर्प kandarpa) Кама, бог кохання

Каньякумарі (कन्या कुमारी kaṇyā kumārī) невідм. с. рід; назва міста

Капіла (कापिल kapila) легендарний засновник філософії *санх'я*

карма (कर्मन् karman) 1) ритуал; 2) обов'язок; 3) дія; 4) наслідки скоєного, які утримують душу в круговерті народжень-смертей і спричиняють у новому народженні страждання і усолоду як покарання і нагороду за попередні вчинки (на Заході вживається майже виключно в останньому значенні)

карма-йоґа (कर्मयोग karma-yoga) 1) виконання обрядів як обов'язку 2) йоґа безкорисливої самовідданої праці.

кармендрії (कर्मन्द्रिय karmendriya) «діяльні індрії», п'ять знарядь дії: руки, ноги, органи мови, виділення і розмноження

катамаран (கட்டு மரம் kaṭṭu-maram «зв'язані колоди») *тамільск.*, ч. рід; судно з двома з'єднаними у надводній частині паралельними корпусами

Кубера/Кувера (कुबेर/कुवेर kubera/kuvera) бог багатства, скарбів і земних надр

кумарі (कुमारी kumārī) невідм. ж. рід; дівчинка, дівчина

Кришна (कृष्ण kṛṣṇa) ч. рід; ім'я бога

кшатрії (क्षत्रिय kṣatriya) воїни й правителі, представники другої *варни*

Куру (कुरु kuru) невідм. ч. рід, власне ім'я

магабхути (महाभूत mahābhūta) ч. рід; великі елементи (земля, вода, вогонь, повітря, ефір)

мантра (मन्त्र mantra) — вірш з Вед, а також заклинання або священна формула

Ману (मनु manu) невідм. ч. рід, власне ім'я

Марічі (मरीचि marīci) невідм. ч. рід, власне ім'я

мая/майя (माया māyā) ілюзорність матеріального світу

Меру (मेरु meru) міфічна гора, розташована в центрі Всесвіту

муні (मुनि muni) невідм. ч. рід; мудрець

мурті (मूर्ति mūrti) невідм. с. рід; скульптурне зображення божества

Нарада (नारद nārada) божественний мудрець, *бгакт*, посланець богів до людей

Нараяна (नारायण nārāyaṇa) одне з імен Вішну або його іпостась

панджабі (ਪੰਜਾਬੀ) *пандж.* невідм. ж. рід; мова панджабців

пандит/пандіт (पण्डित paṇḍita) вчений брагман

Патаньджалі (पतञ्जलि patañjali) невідм. ч. рід; автор «Йога-сутр», засадничого тексту класичної йоги; жив, імовірно, у III ст.

пішячі (पिशाच piśāca) ч. рід; нижчий клас демонів, злі духи, що живуть на кладовищах

прабгу (प्रभु prabhu) невідм. ч. рід; пан; Бог

правртіті (प्रवृत्ति pravṛtti) невідм. с. рід; діяльність; недуховні справи

Праджанати (प्रजापति prajāpati) невідм. ч. рід; «володар створінь», ім'я бога Брагми та інш.

пралая (प्रलय pralaya) циклічне знищення Всесвіту

прана (प्राण prāṇa) 1) повітря; 2) життя; 3) «енергія життя», життєдайна сила, якою просякнутий Усесвіт; 4) див. *прана-ваю*

прана-ваю (प्राणवायु prāṇa-vāyu) один з десяти (п'яти головних і п'яти додаткових) різновидів «повітря життя», присутніх у тілі людини.

пранаяма (प्राणायाम prāṇāyāma) керування диханням; дихальні вправи, четверта ланка йоги Патаньджалі

Пурі (पुरी purī) *орія*, невідм. ч. рід; назва міста

пуруша / *Пуруша* (पुरुष puruṣa) ч. рід; 1) чоловік 2) людина 3) душа 4) Дух

Пурушоттама (पुरुषोत्तम puruṣottama) Вищий Дух

раджа (राजन् rājan) правитель, індійський князь

раджас (राजस् rajas) запал, рух; одна з трьох *гун*

ракшас (राक्षस rākṣasa) перевертень-людоджер; особливо вороже *ракшаси* ставляться до брагманів

«*Ригведа*» (ऋग्वेद ṛgveda) «Веда гімнів», перша з Вед; містить 1028 гімнів, згрупованих у десять розділів

риши (ऋषि ṛṣi) невідм. ч. рід; мудрець, провидець («цей риши», «ці риши», «цим риши», «цих риши» і т. д.)

Рудра (रुद्र rudra) букв. «ревун», одне з імен Шіви

садгу (साधु sādhu) релігійний подвижник, свята людина

«*Самаведа*» (सामवेद sāmaveda) «Веда піснеспівів», збірник 1549 гімнів (більшість з яких повторюють гімни «Ригведи»), що супроводжуються нотацією і виконуються під час церемоній офіри

самадгі (समाधि samādhi) невідм. с. рід; йогічний транс

сандгі (संधि samdhi) невідм. с. рід; звукові зміни на межі слів і морфем

санкх'я (सांख्य sāmkhya) рахунок, число; міркування; одна із шести «ортодоксальних» систем індійської філософії, яка розглядає вияв матерії в процесі переходу від тонкого рівня до грубого

«*Санкх'я-каріка*» (सांख्यकारिका sāmkhya-kārikā) засадничий текст класичної санкх'ї, написаний Ішваракришною приблизно в III–V ст.

санньяса (संन्यसन samnyāsa) зречення; спосіб життя мандрівного ченця (санньясіна)

сансара (संसार saṃsāra) матеріальний світ, болісна круговерть народжень і смертей

саттва (सत्त्व sattva), чистота, спокій; одна з трьох *гун* природи

свабгава (स्वभाव svabhāva) 1) «власне єство», тобто характер, звичка; 2) «Самосуще».

сіддгі (सिद्ध siddha) — 1) той, хто досяг успіху, досконалості або той, у кого є надприродні здібності (siddhi)

сіддгі (सिद्ध siddha) божественні істоти з надприродними здібностями, які живуть між сонцем і місяцем

Сканда (स्कन्द skanda) бог війни, син Шіви.

смрті/Смрті (स्मृति smṛti) 1) пам'ять 2) комплекс вторинних священних текстів.

сома (सोम soma) 1) місяць; 2) ритуальний напій, що готувався в давнину з однойменної рослини

Сур'я (सूर्य sūrya) бог Сонця

сутра (सूत्र sūtra «шнур») короткий афористичний вислів або текст, складений з таких фраз

тамас (तमस् tamas) морок, інертність; одна з трьох *гун* матеріальної природи

трімурті (त्रिमूर्ति trimūrti) Браhma-Вішну-Шіва, трійця верховних божеств індуїзму, функціями яких є відповідно сотворіння, збереження і руйнування Всесвіту

Упанішади (उपनिषद् upaniṣad) букв. «сидіння біля [вчителя]» 1) таємне вчення; 2) група текстів (прийнято вважати, що їх 108), котрі є завершенням і тлумаченням Вед

Шіва/Шива (शिव śiva) чол. рід; ім'я бога

Шруті (श्रुति śruti) букв. «почуте», Святе Письмо індусів

Шюдри (शूद्र śūdra) ремісники, залежні землероби, актори, слуги та інші робітники, з яких складається четверта, найнижча, *варна*

Шянкара/Шанкара (शंकर śaṅkara) ч. рід; ім'я Шіви, а також славетного філософа (788–820)

шястри/Шястри (शास्त्र śāstra) 1) трактати з різних галузей знань; 2) тексти Святого Письма індусів

Шякті/шакті (शक्ति śakti) невідм. ж. рід; енергія; жіноча іпостась божества (найчастіше Шіви); верховне божество в шяктизмі

«Яджурведа» (यजुर्वेद yajurveda) «Веда правил офіри»; є «Біла Яджурведа», що містить близько 2000 гімнів і формул офіри, і «Чорна Яджурведа», у якій формули офіри супроводжуються коментарями в прозі

якші (यक्ष yakṣa) надлюдські істоти невисокого рангу (upadeva), почет *Кубери*

Яма (यम yama) ч. рід; букв. «приборкання», ім'я бога смерті й посмертної відплати

яма (यम yama) ж. рід.; згідно з «Йога-сутрами» — перша ланка йоги: утримання від насильства, брехні, крадіжки, перелюбства й користолюбства